

SPRAWOZDANIE
Z REALIZACJI „PROGRAMU OPIEKI
NAD ZABYTKAMI GMINY
ŁOBŻENICA”
ZA LATA 2016-2018

Zatwierdził:
BURMISTRZ
Piotr Łosoś
.....

Opracowała:
REFERENT
Anna M. Nowak
.....

Łobżenica, 2019 rok

SPIS TREŚCI

WSTĘP	1
ROZDZIAŁ I: Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego Gminy	3
1.1 Weryfikacja zasobów oraz stanu zachowania zabytków	3
1.2 Inwentaryzacja elementów małej architektury, w tym kapliczek przydrożnych oraz Miejsc Pamięci Narodowej; ich odrestaurowanie i zabezpieczenie	4
1.3 Podejmowanie działań związanych z likwidacją samowoli budowlanych	5
1.4 Ochrona historycznych układów przestrzennych, w tym dróg, placów, parceli mieszkalnych, ze szczególnym uwzględnieniem historycznego układu miasta Łobżenica	5
1.5 Uwzględnienie ochrony zabytków przy planowaniu zadań inwestycyjnych miasta	6
1.6 Współfinansowanie prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków	7
ROZDZIAŁ II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Łobżenica	10
2.1 Umieszczenie Gminnej Ewidencji Zabytków na stronie internetowej gminy; dostęp do informacji o gminnym zasobie dziedzictwa kulturowego	10
2.2 Propagowanie informacji o najważniejszych zabytkach	10
2.3 Wprowadzenie problematyki opieki nad zabytkami i historii regionu do zajęć szkolnych; organizowanie wycieczek krajoznawczych i rowerowych po historycznych miejscach gminy; organizowanie konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy	11
ROZDZIAŁ III: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym Gminy	13
3.1 Egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	13
3.2 Podejmowanie działań mających na celu utrzymanie w porządku i zabezpieczenie zabytkowych cmentarzy ewangelicko-augsburskich na terenie Gminy Łobżenica	13
3.3 Iluminacja najcenniejszych zabytków Gminy	14
ZAKOŃCZENIE	15
Podsumowanie	15
Wnioski i rekomendacje	15
ILUSTRACJE	19

WSTĘP

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica na lata 2016-2019 został przyjęty przez Radę Miejską w Łobżenicy Uchwałą Nr XX/168/16 z 23 września 2016 roku. Wykonanie uchwały powierzono Burmistrzowi Łobżenicy. Realizacja programu weszła w życie po 14 dniach od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urz. Woj. z 2016 r., poz. 4278).

Zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, z późn. zm.), Burmistrz sporządza gminny program opieki nad zabytkami. Następnie, według 5. ust. wyżej wymienionego sporządza także sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami, które przedstawia Radzie Miejskiej. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica powstał zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartymi w publikacji pt. *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik Metodyczny*.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica jest dokumentem służącym inicjowaniu i koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Głównym celem programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie Gminy Łobżenica, promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej oraz efektywniejsze zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 w/w ustawy, przedmiotowy Program ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica wyszczególnione zostały trzy główne priorytety mające na celu opiekę nad zabytkami, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz zadaniami. Układ treści niniejszego sprawozdania przedstawia zebrane dane i informacje usystematyzowane oraz ułożone według kolejności priorytetów i kierunków działań zapisanych w gminnym Programie. Priorytety, celem zwiększenia przejrzystości i czytelności, stanowią osobne rozdziały sprawozdania, tj.: Rozdział I (Priorytet I): *Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego Gminy*, Rozdział II (Priorytet II): *Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Łobżenica*, Rozdział III (Priorytet III): *Zarządzanie dziedzictwem kulturowym Gminy*.

Perspektywa działań Programu jest długofalowa i niejednokrotnie kilkuletnia, a sam Program obejmuje plany na cztery lata, włącznie z rokiem 2019. Wobec tego, jako że okres sprawozdawczy obejmuje lata 2016-2018, nie wszystkie zaplanowane zadania zostały jak dotąd w pełni wypełnione, w związku z czym w niniejszym sprawozdaniu przedstawiono tylko zrealizowane bądź faktycznie rozpoczęte inicjatywy.

ROZDZIAŁ I: OCHRONA I REWALORYZACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Kierunki działań tego rozdziału obejmują trzy główne obszary: zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, kształtowanie struktur przestrzennych w oparciu o przesłanki historyczne oraz ochronę i ekspozycję najcenniejszych elementów dziedzictwa krajobrazu kulturowego gminy. Poniżej przedstawiono zadania zrealizowane w latach 2016-2018.

1.1 Weryfikacja zasobów oraz stanu zachowania zabytków

Z końcem 2015 roku przystąpiono do weryfikacji zasobów zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Łobżenica. Każdy z zabytków architektury został spisany, sfotografowany i porównany z wojewódzką ewidencją zabytków. Zgodnie z art. 22 ust. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Łobżenica została ostatecznie przyjęta Zarządzeniem Burmistrza Łobżenicy Nr 0050.34a.2016 z dnia 13 kwietnia 2016 roku. Stanowiła ona podstawę do sporządzenia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica.

Podczas weryfikacji zabytków nieruchomych uzupełniono wcześniejszą, niepełną ewidencję, o zabytkowe budowle, cmentarze ewangelickie oraz zabytki tzw. małej architektury w postaci przydrożnych kapliczek. Dla każdego zabytku nieruchomego została wydana karta adresowa (fig. 1), na której znalazły się takie informacje, jak: lokalizacja zabytku, datowanie, forma ochrony oraz zdjęcie frontalne. Dzięki współpracy z sołtysami udało się zlokalizować wszystkie cmentarze ewangelickie z terenu Gminy Łobżenica; również te, które zostały znacznie zniszczone lub nie przetrwały do czasów teraźniejszych.

Ostatecznie w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Łobżenica zostało ujętych 350 kart adresowych zabytków nieruchomych, w tym 17 zabytków wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i objętych ścisłą ochroną konserwatorską.

W skład Gminnej Ewidencji wchodzi również karty adresowe zabytków archeologicznych. Na terenie gminy zidentyfikowanych zostało 620 takich stanowisk. W związku ze zmianami w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2017 i 2018 roku, dotyczącymi uznawania za przestępstwa wszystkich nielegalnych poszukiwań

ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych (np. wykrywacze metali) oraz sprzętu do nurkowania, do dnia dzisiejszego ich dokładna lokalizacja nie została podana do publicznej wiadomości.

1.2 Inwentaryzacja elementów małej architektury, w tym kapliczek przydrożnych oraz Miejsc Pamięci Narodowej; ich odrestaurowanie i zabezpieczenie

Wszystkie elementy małej architektury zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Na terenie Gminy Łobżenica znajduje się 9 kapliczek w miejscowościach Fanianowo, Izdebki, kruszki, Kunowo, Łobżonka, Piesno, Topola, Trzeboń i Wiktorówko. Spis kapliczek w GEZ pozwolił na wysnucie ogólnych wniosków dotyczących ich stanu, z których wynika, że wiele wymaga renowacji z powodu zniszczeń lub niepoprawnej powierzchniowej konserwacji (np. malowania nieodpowiednimi farbami cegieł). By dokładnie ocenić skalę potrzebnych renowacji i podjąć konkretne działania należałoby przeprowadzić profesjonalny przegląd konserwatorski każdego z obiektów.

W 2018 roku podjęto współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Pile, celem remontu kapliczki przydrożnej położonej na terenie sołectwa Topola. Budowla na skutek sił atmosferycznych uległa znaczącej degradacji, szczególnie w substancji ceglanej, z której została wzniesiona. Nieszczelny dach i okienne ramy nie chroniły wnętrza kapliczki przed zmianami klimatycznymi, wskutek czego ściany kapliczki zaczęły pękać. Ostatecznie podjęto decyzję o odbudowaniu nieforemnej budowli, nadając jej nowy kształt (fig. 2).

W latach 2016-2018 odnowiono znaki informacyjne przy Miejscach Pamięci Narodowej znajdujących się w miejscowości Piesno (fig. 3) oraz w lesie Łobżonka, przy drodze do Złotowa. Miejsca Pamięci konserwowano także na bieżąco, o co dbały również szkoły z terenu Gminy. Uczniowie Szkoły Podstawowej im. Komisji Edukacji Narodowej w Łobżenicy zajmowali się też opieką nad Grobem Pomordowanych w Łobżenicy.

W kwietniu 2018 roku oczyszczono cokół oraz płaskorzeźbę Powstańca Wielkopolskiego autorstwa Pawła Ciechelskiego Pomnika w hołdzie walczącym o Wolność i Niepodległość na Placu Wolności w Łobżenicy, a część obeliskowa monumentu została odmalowana na białą.

1.3 Podejmowanie działań związanych z likwidacją samowoli budowlanych

Przy okazji spotkania w lutym 2017 roku (vide podrozdział 1.4) Pan Roman Chwaliszewski, kierownik pilskiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, wygłosił wykład na temat „Zabytkowy układ urbanistyczny Łobżenicy i zasady jego ochrony konserwatorskiej”, w którym omówił m. in. uwarunkowania prawne związane z ochroną zabytkowego układu miasta. Na spotkaniu byli obecni właściciele oraz mieszkańcy posesji, których dotyczyły omawiane zagadnienia; wykład miał formę edukacyjną, przybliżając prawa i obowiązki wynikające z mieszkania w obrębie zabytkowego układu, jak również ograniczenia remontów i budowania na własną rękę bez wcześniejszych uzgodnień z Konserwatorem Zabytków.

1.4 Ochrona historycznych układów przestrzennych, w tym dróg, placów, parceli mieszkalnych, ze szczególnym uwzględnieniem historycznego układu miasta Łobżenica

Średniowieczny układ urbanistyczny miasta Łobżenica został wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-707. Poważnym problemem dla zabytków znajdujących się w jego obrębie jest wzmożony ruch tranzytowy wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 242 przechodzącej przez ul. Wyrzyską, Plac Wolności, ul. Powstańców oraz ul. Sportową. Drgania podłoża wywołane wzmożonym ruchem samochodowym wpływają destrukcyjnie na stan budynków, zarówno tych ujętych w rejestrze, jak i tych wchodzących w obręb zabytkowego układu urbanistycznego.

Dzięki wspólnie podejmowanym inicjatywom mieszkańców, Towarzystwa Miłośników Łobżenicy oraz Urzędu Miejskiego w Łobżenicy w sierpniu 2018 roku podpisano umowę dotyczącą opracowania projektu koncepcyjnego obwodnicy dla Łobżenicy wraz z uzyskaniem decyzji środowiskowych dla przedmiotowej inwestycji; zakończenie prac projektowych ustalono, zgodnie z umową, na koniec września 2019 roku. Obecnie trwają prace Urzędu z biurem projektowym, mające na celu ustalenie przebiegu trasy obwodnicy.

W listopadzie 2016 roku w Urzędzie Miejskim Gminy Łobżenica odbyło się spotkanie dotyczące planów rewitalizacji łobżenickich rynków. Nad projektem debatowali przedstawiciele urzędu, konserwator zabytków Roman Chwaliszewski oraz architekt Joanna Chojnacka reprezentująca firmę ARCH+; omawiano warunki przygotowania wizualizacji kolorystycznej kamienic w układzie urbanistycznym miasta.

Następnie, 15 lutego 2017 roku odbyło się spotkanie związane z opracowaniem koncepcji na rewitalizację pierzei Placu Wolności. Zaprezentowano wizualizacje elewacji kamienic na Placu Wolności po rewitalizacji (fig. 5); dzięki tym działaniom Gmina jest w posiadaniu opracowania uzgodnionego z konserwatorem, które może być wykorzystywane przez właścicieli kamienic przy Placu Wolności zainteresowanych renowacją.

Wskutek opracowania wizualizacji Placu Wolności po ewentualnej rewitalizacji zainteresowanie odnowieniem obu rynków Łobżenicy wzrosło, również wśród mieszkańców miasta. W związku z tym, w marcu 2019 roku podpisano umowę z wykonawcą prac projektowych i zakłada się, że do końca roku stworzona zostanie dokumentacja projektowa modernizacji Placu Wolności.

1.5 Uwzględnienie ochrony zabytków przy planowaniu zadań inwestycyjnych miasta

Zgodnie z art. 18 ustawy, ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna być uwzględniana przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Natomiast zgodnie z art. 19 ust. 1 w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinna być uwzględniana w szczególności ochrona:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

Zadania realizowane z zakresu ochrony zabytków są działaniami, których głównym celem jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Stanowi ono dorobek materialny (i duchowy) poprzednich pokoleń, a więc w autentyczny sposób przekazuje wiedzę historyczną. Dostęp do dziedzictwa kulturowego jest jednym z podstawowych praw człowieka, stąd należy dbać o ciągłą pielęgnację i ochronę obiektów zabytkowych z terenu Gminy. Miasto Łobżenica wyróżnia się bowiem swoim zachowanym w części średniowiecznym układem urbanistycznym, a na terenie całej Gminy znajdują się cenne zabytki – przede wszystkim architektoniczne – prezentujące różne walory, style oraz rozwiązania. By nie zatracić dawnego kształtu budynków i innych zabytków, a co za tym idzie wartości szczególnych dla Gminy Łobżenica, które sobą prezentują, należy kontynuować prawną opiekę nad omawianymi obiektami,

W okresie sprawozdawczym podejmowano współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Pile, która dotyczyła konsultacji Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego oraz projektów inwestycyjnych realizowanych na terenie miasta Łobżenica. Jednym z projektów, który wymagał konsultacji konserwatorskiej było zadanie dotyczące zagospodarowania nadbrzeża Łobżonki przy ulicy Wodnej, gdzie finalnie powstała siłownia zewnętrzna. Teren ten znajduje się na obszarze układu urbanistycznego miasta Łobżenica wpisanego do wojewódzkiego rejestru zabytków, w związku z tym wszelkie prace budowlano-ziemne prowadzone na tym obszarze wymagały pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 27 września 2018 roku w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego podpisano umowę dofinansującą projekt pn. „Zagospodarowanie przestrzeni publicznej wzdłuż rzeki Łobżonka – etap IV”, który będzie realizowany w 2019 roku.

1.6 Współfinansowanie prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków

Rada Miejska w Łobżenicy w latach 2016-2018 podjęła pięć uchwał, na mocy których zostały przyznane dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Kwoty wydatkowanych środków z budżetu Gminy Łobżenica na wspomniane dotacje wyniosły:

- 1) w 2016 roku 90 000 zł: 60 000 zł na prace przy kościele św. Szczepana w Łobżenicy i 30 000 zł na prace przy kościele św. Mikołaja w Dźwiersznie Wielkim;
- 2) w 2017 roku 110 000 zł: na prace przy kościele św. Szczepana w Łobżenicy;
- 3) w 2018 roku 90 000 zł: 45 000 tys. na prace przy kościele św. Szczepana w Łobżenicy i 45 000 tys. na prace przy kościele NMP Niepokalanie Poczętej w Górcie Klasztornej.

Powyższe kwoty przyznane były na mocy następujących uchwał:

- 1) Uchwała Nr XXII/183/16 Rady Miejskiej w Łobżenicy z dnia 5 września 2016 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace budowlano-konserwatorskie przy więźbie dachowej oraz pokryciu dachu Kościoła p.w. św. Szczepana w Łobżenicy;
- 2) Uchwała Nr XXV/210/16 Rady Miejskiej w Łobżenicy z dnia 30 listopada 2016 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorsko-remontowe w kościele p. w. Świętego Mikołaja w Dźwiersznie Wielkim;

- 3) Uchwała Nr XXXV/285/17 Rady Miejskiej w Łobżenicy z dnia 29 września 2017 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace budowlano-konserwatorskie przy więźbie dachowej i pokryciu dachowym kościoła św. Szczepana w Łobżenicy;
- 4) Uchwała Nr XLIII/352/18 Rady Miejskiej w Łobżenicy z dnia 28 marca 2018 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace budowlano-konserwatorskie przy więźbie dachowej i pokryciu dachowym kościoła p. w. św. Szczepana w Łobżenicy;
- 5) Uchwała Nr XLIII/353/18 Rady Miejskiej w Łobżenicy z dnia 28 marca 2018 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace restauratorskie krypty kościoła parafialnego p. w. NMP Niepokalanie Poczętej w Górcie Klasztornej.

29 sierpnia 2016 roku zakończył się remont wieży kościoła p. w. św. Szczepana w Łobżenicy. Rekonstrukcji poddano belki nośne zwieńczenia wieży, krzyż, hełm, zegar, wiatrowskaz, obramowania okien, gzymsy, tynkowanie i złocenia. Niektóre elementy i detale, takie jak opaski wokół okien, wieńczącego anioła czy gzymsy, zostały zrekonstruowane od podstaw, na podstawie dawnych fotografii kościoła. W 2016 roku w kościele odbył się koncert charytatywny, a zebrane na nim pieniądze przekazane zostały na dalsze renowacje świątyni. Działała także akcja pn. „Ratujmy św. Szczepana”, w którą zaangażowani byli mieszkańcy Gminy Łobżenica przekazujący datki na remont. W roku 2018 kontynuowany był trwający od 2016 roku remont więźby dachowej oraz pokrycia dachu kościoła, który będzie dalej prowadzony w 2019 roku.

W kościele p. w. św. Mikołaja w Dźwiersznie Wielkim w 2016 roku zakończyły się prace konserwatorsko-remontowe, w ramach których wymieniono stare elementy konstrukcyjne dachu, uzupełniono otwory w murach, otynkowano ściany oraz rozebrano metalowe pokrycie dachowe wieży i zastąpiono je dachówką ceramiczną – karpiówką.

Krypta pod prezbiterium kościoła p. w. NMP Niepokalanie Poczętej w Górcie Klasztornej została odnowiona w 2018 roku – przygotowano i naprawiono podłóżę w krypcie, skuto tynki cementowo-wapienne, oczyszczono cegły oraz wykuto i oczyszczono fugi w cegle pełnej.

W wrześniu 2018 roku do Urzędu Miejskiego Gminy Łobżenica wpłynęły cztery wnioski o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; wnioski dotyczyły: chrzcielnicy przyściennej z kościoła pomocniczego w Dębnie parafii p. w. św. Józefa w Fanianowie, dachu i części elewacji kościoła p. w. św. Szczepana w Łobżenicy (kolejny etap), krypty w Bazylice Mniejszej p. w. NMP Niepokalanie Poczętej w Górcie Klasztornej (kolejny etap) oraz ołtarza

św. Wawrzyńca z kościoła p. w. św. Mikołaja w Dźwiersznie. Wnioski zostaną rozpatrzone przez Komisję Koordynującą Plan Opieki nad Zabytkami w roku 2019.

Ponadto, w 2017 roku w ramach inicjatywy lokalnej zrealizowano zadanie dotyczące prac konserwatorsko-restauratorskich przy feretronie z kościoła p. w. św. Mikołaja w Dźwiersznie Wielkim. Feretron został odrestaurowany i zakonserwowany – usunięto stare nawarstwienia werniksu i farby, oczyszczono i przeprowadzono dezynsekcję drewna, uzupełniono ubytki w drewnie i złoceńiach oraz wykonano retusz malowidła farbami akwarelowymi. Świadczenia finansowane z budżetu gminy na realizację zadania wyniosły 4000 zł.

ROZDZIAŁ II: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ MIESZKAŃCÓW GMINY ŁOBŻENICA

Głównymi kierunkami działań tego rozdziału są: dostęp do informacji o gminnym zasobie dziedzictwa kulturowego, popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym oraz współpracę z placówkami badawczymi w celu poszerzenia wiedzy o zasobie dziedzictwa kulturowego Gminy Łobżenica. Poniżej przedstawiono zadania zrealizowane w latach 2016-2018.

2.1 Umieszczenie Gminnej Ewidencji Zabytków na stronie internetowej gminy; dostęp do informacji o gminnym zasobie dziedzictwa kulturowego

W Biuletynie Informacji Publicznej Gminy Łobżenica zostały zamieszczone akty prawa lokalnego dotyczące ochrony zabytków. Mieszkańcy mają również możliwość z zapoznaniem się z zestawieniem zabytków nieruchomych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, która stanowi załącznik nr 1 do Zarządzenia Burmistrza Łobżenicy Nr 0050.34a.2016 z dnia 13 kwietnia 2016 r. (<http://www.bip.lobzenica.pl/?a=4399>).

Układ przestrzenny obszaru urbanistycznego miasta wraz z zaznaczonymi na nim zabytkowymi budynkami jest również dostępny w systemie GISON (<http://portal.gison.pl/lobzenica/>), który został udostępniony na stronie internetowej urzędu.

Jedną z form ochrony zabytków jest ustalenie ich ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Plany te są udostępniane mieszkańcom Gminy Łobżenica w Biuletynie Informacji Publicznej (<http://www.bip.lobzenica.pl/?c=102>).

2.2 Propagowanie informacji o najważniejszych zabytkach

Na zlecenie Urzędu Miejskiego Gminy Łobżenica, przez lokalnego artystę Pana Karola Wójcika z okazji 100 rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości oraz Powstania Wielkopolskiego, zostały namalowane 4 obrazy ukazujące historię miasta Łobżenica w okresie międzywojennym. Obrazy pt. „Wybieranie lodu na Łobżonce”, „Targ na Placu Wolności”, „Żydzi przed synagogą w Łobżenicy” oraz „Wkroczenie 7 Pułku Strzelców do Łobżenicy” zostały następnie przekazane do Izby Muzealnej działającej przy Gminnym Centrum Kultury w Łobżenicy, gdzie służą jako pomoc dydaktyczna w ramach upowszechniania wiedzy o Gminie.

W ramach popularyzacji zabytkowej architektury miasta i okolicy poza granicami Gminy, Pan Karol Wójcik wykonał 23 akwarele przedstawiające charakterystyczne dla każdego z sołectw Gminy Łobżenica budowle; akwarele zostały wykorzystane do celów promocyjnych Gminy (fig. 4). Między innymi, prace te zostały wydane w albumie Towarzystwa Miłośników Łobżenicy z 2018 roku zatytułowanym „Łobżenica (jak) malowana. Album malarstwa Karola Wójcika”, który przedstawia wielorakie widoki z terenu Gminy Łobżenica autorstwa Pana Wójcika różnymi technikami, również murale.

W 2017 roku z wydano Przewodnik turystyczny Towarzystwa Miłośników Łobżenicy zatytułowany „Łobżonka – od źródeł do ujścia”. W przewodniku zwarte są informacje dotyczące rzeki Łobżonki i jej dopływów, ale także rejonów turystycznych i historycznych wzdłuż jej biegu. Publikacja opisuje także szereg zabytkowych obiektów, które znajdują się na opisywanych terenach.

2.3 Wprowadzenie problematyki opieki nad zabytkami i historii regionu do zajęć szkolnych; organizowanie wycieczek krajoznawczych i rowerowych po historycznych miejscach Gminy; organizowanie konkursów szkolnych popularyzujących historię Gminy

Placówki oświatowe biorą czynny udział w popularyzowaniu wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zabytkach znajdujących się na terenie Gminy Łobżenica. Uczniowie opiekują się grobami oraz Miejscami Pamięci Narodowej oraz uczestniczą w lekcjach dotyczących starej zabudowy Łobżenicy.

W 2016 roku uczniowie z Szkoły Podstawowej im. Komisji Edukacji narodowej w Łobżenicy wysłuchali wykładu „Historia parafii łobżenickiej poprzez budowle sakralne i zabytki ruchome w kościele św. Trójcy w Łobżenicy”; szkolny zespół wokalny „Con Amore” był także inicjatorem koncertu muzycznego pn. „Ratujmy kościół św. Szczepana”, który odbył się w czerwcu 2016 roku, i z którego dochód został przeznaczony na renowację kościoła. W roku szkolnym 2016/2017 odbył się także konkurs wewnętrzny pn. „Zabytki mojej okolicy”.

Uczniowie Szkoły Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Wiktorówku brali udział w projekcie „Młodzi w Akcji”, który miał na celu propagowanie wśród młodzieży pamięci, dbałości i szacunku do znaczących miejsc w Gminie. Powstała również makieta Miejsca Pamięci Narodowej w Piesnach, a także zorganizowano wewnątrzszkolny konkurs historyczny pt. „Łobżenica – moja Mała Ojczyzna”.

W Szkole Podstawowej im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Dźwiersznie Małym również organizowano konkurs „Łobżenica – moja Mała Ojczyzna” oraz konkurs pn. „Gmina Łobżenica”, służące do szerzenia wiedzy o historii Gminy i jej zabytków.

Ponadto, w Izbie Muzealnej w Łobżenicy są prowadzone zajęcia historyczne dla dzieci i młodzieży. W latach 2016-2018 ze szkół podstawowych i ówczesnego Gimnazjum organizowane były wycieczki do Izby Muzealnej właśnie, jak również do Górki Klasztornej, wieży ciśnień i kościołów z Gminy Łobżenica.

ROZDZIAŁ III: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY

Rozdział ten skupia się na dwóch aspektach: podjęciu działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego Gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne oraz zintegrowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego. Są to główne kierunki działania Priorytetu III Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica; jest to rozdział najkrótszy, z najmniejszą liczbą zadań, których wszystkie obowiązują do końca obowiązywania programu, tj. do końca 2019 roku. Poniżej przedstawiono zadania zrealizowane w latach 2016-2018.

3.1 Egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego są zachowywane poprzez przygotowywanie wypisów i wyrysów z zachowaniem obostrzeń odnoszących się do układów zabytkowych lub zabytków. Wypis i wyrys stanowi podstawę wydania odpowiednich zgód przez Starostwo Powiatowe w Pile.

W okresie sprawozdawczym w 2016 roku jednokrotnie wystosowano pismo z prośbą o przeprowadzenie kontroli przez Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Pile na zabytku wpisanym do ewidencji.

Przygotowana została koncepcja kolorystyczna elewacji obiektów znajdujących się w zabytkowym układzie urbanistycznym (szczegółowy opis w punkcie 1.4 Rozdziału I).

3.2 Podejmowanie działań mających na celu utrzymanie w porządku i zabezpieczenie zabytkowych cmentarzy ewangelicko-augsburskich na terenie Gminy Łobżenica

W związku z interpelacją Radnego Pana Andrzeja Borowego na Sesji Rady Miejskiej 12 grudnia 2016 roku w sprawie wyegzekwowania utrzymania porządku na cmentarzach pomieńskich w 2017 roku wszczęto postępowanie, wskutek którego wojewoda wielkopolski wydał sześć decyzji przekazujących nieodpłatnie Gminie sześć działek cmentarzy ewangelicko-augsburskich (obręb Dziegciarnia – działka nr 86, obręb Kruszki – działka nr 23, obręb Liszkowo – działka nr 124, obręb Dźwierszno Małe – działki 265/1 i 265/2, obręb Wiktorówko – działka nr 11, obręb Witrogoszcz – działka nr 178). Corocznie podpisywane są także umowy z Zakładem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o. o. na realizację zadań własnych, tj. m. in. doraźnych prac porządkowych w miejscach martyrologii narodowej

oraz na cmentarzach objętych wojewódzką ewidencją zabytków – prowadzone są tam, według potrzeby, prace porządkowe, wykaszanie traw oraz wycinka zakrzaczeń.

3.3 Iluminacja najcenniejszych zabytków Gminy

Wykonano projekt podświetlenia dawnej Pastorówki (budynku Obecnego Urzędu Miejskiego Gminy Łobżenica); ze względu na brak dofinansowania na prace termomodernizacyjne i brak funduszy bieżących założenia projektu nie zostały wykonane.

W grudniu 2017 roku odremontowana wieża kościoła św. Szczepana w Łobżenicy została oświetlona (fig. 6). Iluminacja nie tylko pozwala na podziwianie walorów zabytku także po zmroku, ale też zwiększa bezpieczeństwo obiektu, chroniąc go przed potencjalnymi aktami wandalizmu.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowanie

W zakresie ochrony i opieki nad zabytkami Gmina Łobżenica współpracuje z placówkami oświatowymi, kulturalnymi, stowarzyszeniami, organizacjami pozarządowymi, parafiami itd., promując wartości materialne oraz niematerialne dziedzictwa kulturowego swojego terenu. Zadania realizowane w ramach Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łobżenica wspierane były również przez projekty edukacyjne i promocyjno-turystyczne mające na celu zwiększenie świadomości kulturalnej oraz rozbudzenie zainteresowania zabytkami wśród mieszkańców. Gmina Łobżenica w okresie od 2016 do 2018 roku realizowała poszczególne założenia Programu Opieki wykorzystując do tego celu pełen wachlarz możliwości formalno-prawnych, finansowych i merytorycznych. W sprawozdaniu zostały przedstawione tylko zrealizowane, zakończone zadania, lub takie, które swój faktyczny początek miały w okresie sprawozdawczym, a które będą kontynuowane w latach kolejnych.

Również zadania dodatkowe związane ze zwiększeniem atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych realizowane były systematycznie i będą kontynuowane w latach następnych. Dzięki udostępnianiu dokumentacji związanej z zabytkami na stronach internetowych Gminy zwiększyło się zainteresowanie społeczne posiadany zasobem w Gminie, a także świadomość regionalna mieszkańców.

Wnioski i rekomendacje na przyszłość

Realizacja zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami naraża wielu trudności i jest zadaniem trudnym – podstawowym problemem jest brak wystarczających środków finansowych na renowacje, których kwoty często są niebotyczne w wyniku dziesiętek lat zaniedbań (które wynikają z nieświadomości właścicieli lub braku środków). Znaczna część zabytków z terenu Gminy Łobżenica jest własnością osób prywatnych i nie jest objęta przywilejami wynikającymi z ujęcia w wojewódzkim Rejestrze Zabytków woj. wielkopolskiego i opieki Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Właściciele prywatni w większości przypadków nie posiadają wystarczających środków finansowych, które pozwoliłyby na pełne i poprawne odrestaurowanie lub utrzymanie obiektów; wynikiem tego jest przymusowe poniekąd ich zaniedbanie lub samowola

budowlana, często mająca na celu doraźne rozwiązanie problemu poprzez nietrwały, niezgodny z przepisami i wymogami remont.

Środki zewnętrzne, natomiast – np. przyznawane w ramach programów unijnych – często obwarowane są szeregiem obostrzeń, które nierzadko uniemożliwiają sięgnięcie do tych źródeł finansowania. Konieczność wniesienia niebagatelnej kwoty jako wkładu własnego lub stworzenia kompleksowego projektu wykraczającego poza zasięg renowacji obiektu zabytkowego bywa nieosiągalna dla osób prywatnych, jak również dla urzędów mniejszych gmin, których budżety nie są za duże.

By poprawić stan zabytków na terenie Gminy Łobżenica ważne jest dalsze wdrażanie w życie niezrealizowanych do tej pory zadań programu Opieki nad Zabytkami, również poprzez ponowne uświadomienie mieszkańców o istnieniu Programu Opieki oraz Gminnej Ewidencji Zabytków.

W 2019 roku i latach następnych należy na bieżąco aktualizować informacje publikowane na BIP i stronie Gminy www.lobzenica.pl dla mieszkańców i turystów, które przybliżają temat samych zabytków z terenu oraz ich ochrony.

W związku z tym stan obiektów ujętych w GEZ powinien być sprawdzany i analizowany przynajmniej raz w okresie sprawozdawczym Programu Opieki nad Zabytkami, tj. co najmniej co dwa lata. Profesjonalne stwierdzenie stanu technicznego obiektów przez konserwatora zabytków, historyka sztuki lub archeologa pozwoli na niezwłoczne wszczynanie działań ukierunkowanych na ich konserwację lub renowację, jak również będzie podstawą do ubiegania się o dotacje gminne lub zewnętrzne.

Kontrole obiektów zabytkowych i tych wpisanych do Gminnej Ewidencji pozwoliłyby na znacznie skuteczniejsze przeciwdziałanie samowoli budowlanej oraz niepoprawnych, doraźnych konserwacji przeprowadzanych bez uzgodnienia z Urzędem Miejskim Gminy Łobżenica lub samym konserwatorem zabytków. Ważną kwestią jest też konieczność przeprowadzenia przeglądu małej architektury, w szczególności kapliczek (więcej w Rozdziale I, podrozdział 1.2), który pozwoli na podjęcie odpowiednich inicjatyw, by rozpocząć ich renowację.

Ponadto, istotnym jest by zarówno Gmina jak i prywatni właściciele byli świadomi tego, skąd właściwie mogą zdobywać dodatkowe środki do przeprowadzania prac remontowych przy zabytkowych obiektach. Takie środki można pozyskać od zewnętrznych

jednostek, np. Urzędu Marszałkowskiego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków czy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego; corocznie Urząd Miejski Gminy Łobżenica – na bieżąco – mógłby wyszukiwać informacji o potencjalnych dofinansowaniach z jednostek zewnętrznych i publikować je na stronie Gminy do wiadomości zainteresowanych.

Problematycznym zagadnieniem jest ewentualne oświetlanie zabytków z terenu Gminy Łobżenica, bowiem działania te muszą być podjęte przez prywatnych właścicieli budynków. Propozycje oświetlenia elewacji budowli w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego przedstawione zostały w omawianym wyżej (Rozdział I, 1.4) planie rewitalizacji. Należy ciągle uświadamiać mieszkańców, że środki finansowe na chęć zrealizowania takich inwestycji mogą próbować uzyskiwać w ramach inicjatyw lokalnych.

Kolejną słuszną rekomendacją jest rozważenie zmiany lub rozszerzenia uchwały w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze Gminy Łobżenica (Nr XXII/135/12 z dnia 30 sierpnia 2012 r.) o dotowanie także obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, a nie tylko w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków. Współfinansowanie przynajmniej części kosztów prac konserwatorskich byłoby działaniem stymulującym prace przy obiektach w złym stanie technicznym, w efekcie poprawiającym wizualnie wizerunek Gminy.

Ponadto, w najbliższym czasie trzeba zakończyć działania rozpoczęte w latach poprzednich, a jeszcze niesfinalizowane; należy oznaczyć wszystkie cmentarze ewangelicko-augsburskie z terenu Gminy Łobżenica (środki na ten cel są ujęte w budżecie Gminy na 2019 rok), a zabytki wpisane do rejestru należy opatrzyć znakami konwencji haskiej (które Urząd ma już w posiadaniu – dopełnianie formalności prawnych jest w toku), jak również należałoby rozważyć kwestię ewentualnego oznaczenia, za zgodą dysponentów, grobów powstańców na terenie Gminy.

Reasumując, analiza realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wskazuje, że cele programowe zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym. Wypracowano właściwe formy współdziałania różnych podmiotów dla ochrony wartości materialnych i kulturowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego; w okresie sprawozdawczym podjęto cenne inicjatywy dotyczące wyeksponowania posiadanych obiektów i działania na rzecz uatrakcyjnienia ich dla mieszkańców Gminy Łobżenica oraz przyjezdnych, jak również zrealizowano szereg potrzebnych renowacji zabytków ujętych w Rejestrze Zabytków.

W kolejnym roku realizacji Programu, poza kontynuowaniem jego zadań, planuje się dalsze wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych, zarządców oraz indywidualnych właścicieli zabytków w sferze opieki nad zabytkami. Dalej przyznawane będą dofinansowania wspomagające środki pozyskane z zewnętrznych jednostek wymienionych wyżej na renowację zabytków z terenu Gminy Łobżenica, które widnieją w Rejestrze Zabytków.

ILUSTRACJE

GEZ/I/29A

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO	3. Miejscowość DŹWIERSZNO WIELKIE
1. Nazwa KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA w zespole kościelnym	2. Czas powstania 1869 r.	
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym 		4. Adres Dźwierzno Wielkie 10A 89-310 Łobżenica
Widok od strony północno-wschodniej.		5. Przynależność administracyjna Województwo WIELKOPOLSKIE Powiat PILSKI Gmina ŁOBŻENICA
		6. Formy ochrony Wpis do rejestru zabytków Nr A-743 z dnia 28.12.1993 r.
		7. Opracowanie karty (autor, data i podpis) REFERENT 7.04.2016 <i>Katarzyna Poczwerska</i>

Fig. 1. Karta adresowa z Gminnej Ewidencji Zabytków.

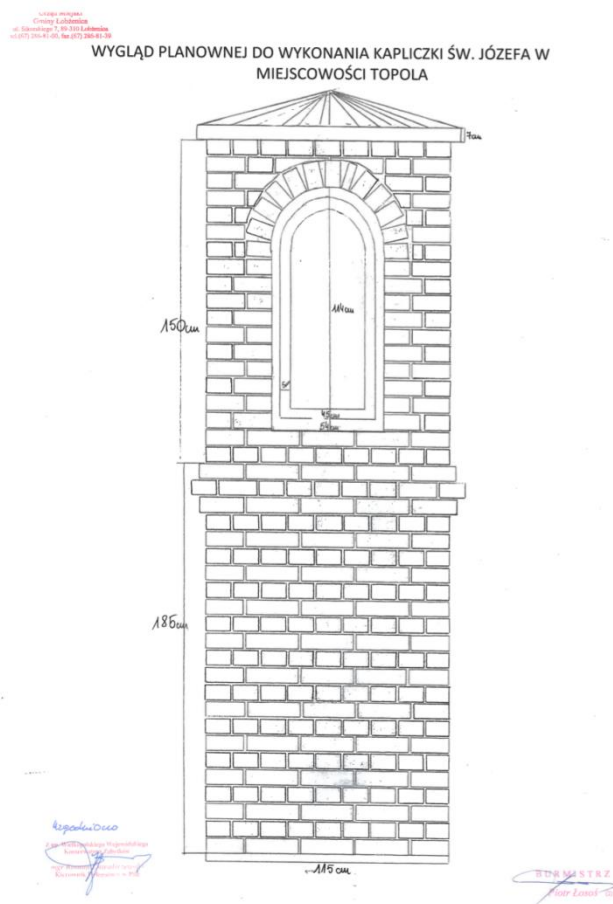

Fig. 2. Projekt odrestaurowanej kapliczki w Topoli.

Fig. 3. Odnowiony znak prowadzący do Miejsca Pamięci w Piesnach.

Fig. 4. Karol Wójcik, grafika przedstawiająca Kościół p. w. św. Mikołaja w Dźwiersznie Wielkim.

Fig. 5. Wizualizacje części Placu Wolności po rewitalizacji.

Fig. 6. Fot. Grzegorz Zięba, iluminacja wieży kościoła p. w. św. Szczepana.